

KİTAP DEĞERLENDİRME / BOOK REVIEW

Yakov Kefeli, *ANILAR (1916-1919)* Tercüme eden: Erdoğan Altıncaynak, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2013, 218 sayfa. ISBN: 987-975-16-2597-7.

*Ahmet KÖKSAL**

Anılar, tarih bilimi açısından vazgeçilmez bir kaynaktır. Geçmişe dair bilgi veren her türlü malzemenin tarihsel kaynak niteliği taşıması dolayısıyla tarihsel çalışmaların, belgeler dışında hatıralar gibi farklı türlere de ihtiyacı vardır. Ancak anılar yazarının şahsi fikirlerini, kendi duygu ve düşünceleri çerçevesinde şekillendirdiği metinlerdir. Bu bakımdan dikkatli yaklaşılması gerekmektedir. Yazarın dünya görüşü, yazdığı ortam gibi yan faktörler ele alınıp değerlendirilmeli tahlil ve tenkit süreçlerinden geçirilmelidir. İlaveten, belgelerin söz etmediği hususları ve en önemlisi insan unsurunun önemli bir parçası olan duygu ve düşünceleri ortaya koyması anıların tamamlayıcı yönüdür. Söz konusu anıların tarihi değeri de bu bağlamda ele alınmalıdır.

Tanıtacağımız eser, General Yakov Kefeli'nin 1916-1919 yıllarını kapsayan anılarının Türkçeye tercümesidir. Doç. Dr. Erdoğan Altıncaynak tarafından hazırlanan eserin önsöz bölümünde, anıların temini ve bilim dünyasına kazandırılmasındaki süreç anlatılmaktadır. Ayrıca General Yakov Kefeli'nin anılarıyla ilgili açıklamaları ve notlarına dair kendi ifadelerine de yer verilmektedir.

Yakov Kefeli, Rusya'nın Azınlık Teşkilatlarının son resmi vekilidir. Karay cemaatinin en büyük Gazhan ailesindedir. Nikolayev şehrinde doğmuştur. Baba tarafı Kırım Kefe'den, annesi Arzu Hanım, Karay kökenli Sakızcı Ağa soyundandır. Çocukluk çağı Nikolayev şehrinde geçen Kefeli, Aleksandrov Lisesini bitirdikten sonra, 1896 yılında Rusya İmparatorluk Askeri Tıp Akademisine girmiş 1901 yılında mezun olmuştur. Aynı yıl süvari

* *Yrd. Doç. Dr.*, KTÜ, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, TRABZON.

hekim olarak orduya katılan Kefeli, 1902’de kolera salgını ile mücadele için Çin’in Nyuçvang şehrine gitmiştir. 1902-1904 yıllarında Zabiya kruvazöründe gemi hekimi olarak uzak yol seferlerinde bulunmuştur. 1904’te Port Arthur’da Japon Savaşı’na katılmış, bu ablukada 1. Deniz hekim müfrezesinin başkanlığını yapmıştır. General Kondratenko tümeninde “Yeşil Dağlar”da 13-15 Temmuz’a kadar Sanitariya tümeninin komutanlığını yürütmüş, 15 Temmuz’dan 20 Aralık’a kadar Port-Arthur Kalesi savunmasına katılmıştır. 1905 yılında Nikolayev Karadeniz filosundaki deniz hastanesinde hizmet veren Kefeli, daha sonra Baltık filosuna atanmıştır.

Birinci Dünya Savaşı’nda Sivastopol ve Odesa’da komutanlık görevinde bulunan Kefeli; Batum, Kars, Trabzon vilayetlerinde komuta kademesinde görev almıştır. 1917 Ekim İhtilali’nden sonra ailesi ile birlikte İstanbul’a gelen Kefeli, bir süre sonra Paris’e yerleşmiş ve 1962’de burada vefat etmiştir.

Söz konusu eser, yedi ana bölümde tertip edilmiştir. İlk olarak Kars ve çevresine ait anılar ele alınmıştır. Kefeli’nin Kars’a gelişi, buradaki görevleri ve diğer görevlilerle ilişkileri, yönetim yapısı, Rusların Kars’ta gerçekleştirdiği idari, askeri ve bayındırlık faaliyetleri yer almaktadır. Kefeli, buradaki görevini; “*Kars’ı Bütün Kafkasya ordusunun güvenebileceği I. sınıf modern bir kale yapmam emredildi*” şeklinde açıklamaktadır. Gerçekleştirdiği faaliyetleri Grandük Nikola’ya bir rapor halinde sunan Kefeli, metinde de bunları ayrıntılarıyla anlatmaktadır. Bütün bu bayındırlık, inşaa ve mühendislik faaliyetlerini uzunca vurgulamasının sebebi olarak R. Minstlov tarafından kendisinin ve General Şvarts’ın karalanmasını göstermiştir. Devamında “*Kadere Yazılan Hata*” başlığıyla İstanbul’un işgalini hedefleyen General Şvarts’ın planından söz edilmektedir. Plan detayıyla ortaya konulmaktadır. Şvarts’ın planının hızlılık ve baskıya dayandığını belirten Kefeli, kendisinin de bu planı beğendiğini dile getirmekte, neden uygulanamadığına dair bilgiler vermektedir. Sonrasında Kefeli’nin otomobil ile Batum, Kars, Ani bölgelerinde yaptığı seyahatteki gözlemleri ele alınmaktadır.

Geniş bir bölüm olarak ele alınan “*General Şvarts ile Trabzon’da*” kısmında Rusların şehre yerleşimi, askeri ve idari teşkilatın organizasyonuna dair faaliyetler, şehrin durumu, sağlık ve Rus yönetiminde bulunan üst düzey komutanlara ait bilgiler bulunmaktadır. Kefeli burada şehir idare başkanlığı görevine yerleştirilmiştir. Askeri bir belediye başkanı olduğunun altını özellikle çizmekte, Minstlov’la tanışıklığı üzerine açıklamalarda bulunmaktadır. Minstlov’un kendisi hakkındaki bazı ifadelerini de alıntılar yaparak veren ve kendince cevaplayan Kefeli, Yahudi değil Karay olduğunu belirtmekte, “*cesaretli bir doktor*” ifadesine de Port Arthur’da savaştığını hatırlatıp askerlik yönüne vurgu yaparak karşılık vermektedir. Ardından şehir yönetiminde Rumların ve Türklerin mücadelesinden söz etmektedir. Şehrin yönetimi ile ilgili izlenimlerini 7 maddede toplamıştır. Metropolit Hrisantos’a dair

düşünceleri de dikkat çekicidir. Onu “*din adamı rolünü iyi oynayan siyah cüppeli, beyaz şapkalı bir diplomat*” olarak tanımlamaktadır.

Trabzon’dan sonra Odesa’da bulunan Kefeli’nin bundan sonraki anıları, “*General Şvarts ile Odesa*”da başlığıyla sunulmuştur. Bu bölümde, Rusya’da önemli siyasi bir kişilik olup 1916 yılındaki bir komploda da adı geçen 1917 Devrimi’nin önemli şahsiyetlerinden biri olan Guçkov’a dair bilgilerle, kendisinin ve General Şvarts’ın ilişkisi hakkında izahatlarda bulunmaktadır.

Kefeli, arkadaşı ve başkanı olduğunu belirttiği General Şvarts’ın karakterini tarif ederken, işgal yıllarında Trabzon’da birlikte çalıştıkları Mintslov’dan alıntı yapmıştır: “*Şvarts gibi birisiyle çalışmak mümkündür. Her zaman yumuşak, dikkatli ve sana ait olmayan işi bile üzerine yüklese reddine cesaret edemeyeceğin ve mümkün oldukça iyi şekilde yapmaya çalışacağın birisidir. Vermiş olduğu işte insana güven ve cesaret aşılar.*”

Muhtevası hakkında kısaca bilgi verilen eserde, dönemin Rus ordusunda görevli pek çok isim ve önemli şahısların isimleri de zikredilmektedir. Albay Şimerling, General Şusunskiy, General Lyahov, Şair Potemkin, Amiral Kolçak bunlardan sadece birkaçıdır. Rusların işgal ettikleri bölgelerdeki idari, siyasi faaliyetleri, Rusya devrimine giden yol gibi temel başlıklar çerçevesinde; tıp doktoru, general, Rus ordusunda görevli Türk kökenli bir asker kimlikleri ve bu kimliklerle yaşadıklarına bakışı, Kefeli’nin kendi perspektifiyle okuyucuya farklı bir bakış açısı vermekte ve metnin değerini arttırmaktadır. Söz konusu eser, dönemi itibarıyla, anılarda geçen coğrafyaları, şehir tarihlerini, şehirlerin mimari dönüşümünü, savaşı, yıkımı, salgın hastalıkları ve benzeri pek çok konuyu çalışan araştırmacılara önemli ufuklar açacak bilgiler sunmaktadır. Bu yönleriyle bahsi geçen konu ve coğrafyalar üzerine yapılacak çalışmalara tamamlayıcı nitelikte önemli bir kaynak teşkil etmektedir.